

Teknologiens muligheter og begrensninger i helse- og omsorgssektoren

Tekst og foto: Jarle Eknes, stiftelsen SOR
Intervju med Jon Sørgaard, Høgskolen i Sør-Trøndelag
jon.sorgaard@hist.no

Velferdsteknologi har lenge fått overraskende lite oppmerksomhet i helse- og sosialsektoren, men dette er i ferd med å snu, sier Jon Sørgaard ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. Sørgaard er sosiolog og høgskolelektor ved Avdeling for helse- og sosialfag, seksjon Ergoterapiutdanning. Han har i en årrekke jobbet med samfunnsvitenskapelige og humanistiske studier av teknologiens betydning. – For meg dreier det seg om å være oppdatert om velferdsteknologi og utnytte mulighetene på en måte som er i tråd med helse- og sosialfaglige plattformer, sier Sørgaard.

– Elektrisiteten har kommet for å bli, og det gjelder også velferdsteknologien, legger han til. Men det er overraskende hvor lite stuerent det er å snakke om teknologi og teknologiske løsninger når vi skal forholde oss til mennesker med helsemessige utfordringer. Eller med forskjellige former for nedsatt funksjonsevne. Men, litt spissformulert: hvor syk skal du bli før teknologien blir et fy-ord? Hvis vi tenker bredt på teknologibegrepet, bruker vi jo teknologi hele tiden. Vi er omgitt av teknologi. Jeg vil si at menneskelige samfunn bestandig har vært teknologiske samfunn. Vi har brukt teknologi på alle mulige slags nivåer og i alle mulige slags sammenhenger. Men nå er det større grad av bevissthet knyttet til teknologi ved utfordringer i helse- og sosialsektoren.

– *Hvor nyttig kan velferdsteknologi være?*
– Teknologi og teknologiske løsninger kan brukes med veldig godt utbytte i helse- og sosialsektoren. Som den kan i alle andre sammenhenger. Men det er også viktig at vi får plassert teknologien inn i vår måte å tenke etikk, nytte og verdi. Har vi et smalt verdibegrep eller har vi et bredt? Er det nyttig for virksomheten? Er det nyttig i økonomisk forstand? Vi må være åpne for å diskutere dette, og ha brede perspektiver på velferdsteknologi.

– *Det kan også ha sine betenkelige sider?*
– Det er skummelt hvis IKT-bransjen uten innblanding skal få lov til å implementere sine informasjonsteknologiske løsninger. De har nyttig teknisk kompetanse på det de driver med, men når det skal være til hjelp for mennesker med spesielle

Jon Sørgaard, Høgskolen i Sør-Trøndelag.

utfordringer må de også samarbeide med andre med andre former for kompetanse. Man kan ikke stole på at teknologer og økonomer i IKT-bransjen skal kjenne alle perspektivene som er nødvendig. Så folk med helse- og sosialbakgrunn må også ta tak i dette.

– *Hvilke grupper har blitt prioritert?*
– En del er helt klart knyttet opp mot somatikk. Men mye av det som går på medisinsk teknologi er kanskje så spesialisert at det ikke lenger hører hjemme under

begrepet helse- eller velferdsteknologi. Vi skal være veldig åpne med hva slags ord vi setter foran bindestreken, altså før ordet *teknologi*. Velferdsteknologi er greit nok, det har med velferd å gjøre. Medisinsk teknologi er mer avgrenset, men veldig viktig for mange mennesker. Og så har vi kommunikasjonsteknologi, som dreier

seg om hvordan vi kommuniserer med hverandre.

Teknologien kan brukes på en slik måte at det åpner for visse typer løsninger og gir visse muligheter. Vi må huske på hva kommunikasjonsteknologien gjør. Et budskap blir brakt fram og tilbake, men du får ikke en klem gjennom en nettbasert kommunikasjonsløsning. Du får ikke den varme nærheten med andre mennesker, det må løses på en annen måte.

Og så har vi alt det som går på forflyttings-teknologi; vi har transportteknologi, og vi har teknologi som forsterker mangel på muskelkraft. Som gjør oss i stand til å løfte mer. Vi kan gjøre flere eller andre aktiviteter fordi vi får kompensert for manglende muskelstyrke.

Og så har vi det som dreier seg om GPS-sporingsystemer, varslingssystemer og fallsensorer. Dette er jo kjempeviktig teknologi. Man kan rigge opp utstyr i en leilighet slik at det registrerer når en tjenestebruker ramler og blir liggende. Det er klart det gir noen fascinerende muligheter. GPS-sporingsteknologi kan vi jo kalle kontrollteknologi eller overvåkningsteknologi, men vi kan også kalle det frihets-teknologi. I stedet for å ha fysiske sperrer for hvor man kan bevege seg eller ikke, har man muligheten til å følge med elektronisk. Man kan tenke seg at en bruker med GPS kan bevege seg friere enn ellers, fordi man vet at vedkommende vil kunne komme til rette på en enklere måte.

Eldre mennesker uten spesielle helsemessige utfordringer har kanskje funnet ut at de på grunn av mobilen, som er en vanlig teknologi også for friske

mennesker, kan bruke hytta i femten år lenger av livet enn de ellers ville våget. Fordi de har en mulighet til å komme i kontakt med andre mennesker. De har en mulighet til å bli funnet i tide og få hjelp. Vi trenger ikke å slutte å bruke hytta når vi er 70 eller 75, vi kan bruke den til vi er 90, selv om vi for eksempel kan risikere å bli liggende med brukket bein.

– Motivasjonen for å ta i bruk velferdsteknologi er noen ganger fundert på økonomiske perspektiver. Hva tenker du om det?

– Motivasjonen til noen av beslutningstakerne er jo å spare penger. Motivasjonen til mange av firmaene som vil inn i feltet er å tjene penger. Det økonomiske aspektet er veldig til stede, men vi kan velge å si at vi vil stå for et annet perspektiv. Vår sektor bør stå for et annet perspektiv. Jeg synes det er helt greit at forskjellige teknologiske bransjer utvikler forslag til teknologiske løsninger, som er noe de ser for seg at de kan tjene penger på. Men i helse- og omsorgssektoren må motivasjonen aldri være økonomisk. Det bør heller dreie seg om å styrke kvaliteten på tjenestene. Praktiske teknologiske hjelpemidler vil i noen tilfeller gi den enkelte tjenestebruker mer frihet, da de ikke lenger vil være avhengig av at tjenesteytere kommer på bestemte tidspunkt. Men de som sitter med ansvaret for en anstrengt kommuneøkonomi kan være opptatt av å spare penger ved at de slipper å bruke personale som drar hjem til tjenestebrukere, enten det er somatisk syke, folk med funksjonsnedsettelse, eller de har utviklingshemning. Det betyr ikke nødvendigvis at

de bruker de samme ressursene til å styrke den sosiale kontakten. Noen må ta på seg rollen som vaktbikkje. Men potensielt vil mange av de tekniske løsningene kunne fungere i retning av å gi større frihet og selvstendighet.

– Men du ser noen faresignaler?

– Jeg gjør det. Det sies at man i noen tekniske miljøer tenker strategisk og planlegger å flytte folk fra havbunnen til velferdssektoren: Folk som har jobbet med å utvikle kompetanse på robotteknologi, for eksempel til reparasjon av gassrørledninger på havbunnen, rekrutteres til velferdsteknologifeltet med sin kompetanse. Det er klart at det finnes kompetanse der som kan brukes, men da skal du huske at de har bakgrunn fra oljeplattform, som nok kan ligge et godt stykke unna velferdssektorens etiske plattform. Men det er mulig å gå fra plattform til plattform og ha nytte av det.

– Du underviser studenter, den unge generasjonen nye tjenesteytere. Er de opptatt av temaet velferdsteknologi? Har inntrykk av at det er stor forskjell på hvor opptatt de kommende fagfolk og nåværende fagfolk er av velferdsteknologi?

– Studentene lurer i liten grad på om de bør være opptatt av velferdsteknologi. Jeg tror at de i stor grad tenker at teknologi er en del av hverdagen. Særlig kommunikasjonsteknologi tenker de på som en selvfølge. Vi som er eldre blir i større grad bekymret og synes ikke at det er helt stuerent å jobbe med teknologi opp mot det å jobbe med mennesker. Man kan godt si at det å jobbe med mennesker også

innebærer å jobbe med grensesnittet mellom mennesker og teknologi. Du må ha fokus på teknologi når du jobber med mennesker. Men mange vegrer seg mot det. De vil jobbe med mennesker, ikke med teknologi. Og vi påvirker jo studentene også. Min generasjon trekker litt i den retningen. Det synes jeg er synd, for vi kan lett bli en bremsekloss i utviklingen. Når vi distanserer oss fra teknologien og prøver å være bremseklosser, vil andre krefter i samfunnet få større spillerom og kunne definere hvordan dette skal gjøres. Vi må passe på at vi er på banen. Jeg synes at vi er det i for liten grad. De unge tar teknologien i større grad som en selvfølge, men er ikke nødvendigvis flinkere enn oss til å reflektere rundt det. Jeg mener at det er den viktigste kompetansen vi kan overføre til dem når det gjelder velferdsteknologi: bidra til å gjøre dem gode til å reflektere rundt temaet. Men ikke ta standpunkt for eller i mot. For teknologi kan være bra og det kan være negativt. Store, tunge aktører vil selvfølgelig bruke sin definisjonsmakt og definere hvordan det skal være. Og noen av de aktørene er mye, mye tyngre enn summen av alle helse- og sosialfagutdanninger i Norge. På et seminar med IKT-bransjen hevdet bransjefolk at velferdsteknologi er IKT. Det er kanskje å gå litt langt, men veldig mange velferdsteknologiske løsninger forutsetter gode og stabile nettverksløsninger. Gode bredbåndsløsninger som er pålitelige og stabile. Men det finnes også mange velferdsteknologiske løsninger som er helt uavhengige av det, og som ikke har noe med IKT å gjøre i det hele tatt. For øvrig er det ingen som tenker på

veibygging som velferdsteknologi, i hvert fall ikke i utgangspunktet. Det er ingen som vil si at velferdsteknologi er veibygging. Men hadde det ikke vært for veiene, hadde jo ikke for eksempel hjemmebaserte tjenester kommet fram. Og det er litt sånn med IKT også. Vi må tenke på at infrastrukturløsningene ikke nødvendigvis er velferdsteknologi, men at mange av dem er en forutsetning for at teknologien skal fungere.

– *Utviklingen går fort nå. Går den for fort? Klarer vi å implementere de gode løsningene som utvikles?*

– Det er mange prosjekter. Men når prosjektene avsluttes, er det ikke nødvendigvis så veldig mye som blir nedfelt i varig praksis. Det er heller ikke nødvendigvis slik at man oppsummerer positive og negative erfaringer, og bruker de positive erfaringene til å gå videre. Det blir veldig mye isolerte prosjekter. Det er den ene siden av det. Den andre siden er jo at det foregår en veldig rask utvikling av enkelte typer teknologier. Og kanskje så raskt at vi er nødt til å reise noen varselflagg. Særlig gjelder det IKT-applikasjoner. Der utvikles det mye og raskt, og jeg opplever at det blir reflektert for lite over hva vi egentlig trenger og hvordan ting bør utformes. Det blir på en måte veldig design- og industristyrte. Det utvikles fort, men ingen vet hva vi egentlig skal bruke det til. På andre områder går det veldig langsomt, særlig når det gjelder basishjelpemidler. Det er ikke like interessant lenger. ●●●